

طرح درس

طرح درس چارچوبی برای باز نمایی مقصد و مسیر درس، از طریق عرضه نقشه مفهومی درس و در راستای تعامل معلم با دانش آموزان می باشد. معمولاً تنظیم طرح درس به دو صورت مکتوب و ذهنی انجام می پذیرد و هیچکدام ترجیحی نسبت به دیگری ندارد. در ذیل به محاسن تدوین طرح درس اشاره گردیده شده است ولی این نکته را نباید فراموش نمود از اشکالات عمده تدوین طرح درس مکتوب در گذشته تهیه طرح درس های روزانه، هفتگی، ماهانه... می باشد که به مدت زیادی وقت معلم را در تدوین این چنین بروکراسی می گیرد با در نظر گرفتن تمام محاسن نباید تدوین طرح درس وقت معلم را معطل نماید.

در ایران حیات مجدد "طرح درس" مربوط به هشت نه سال گذشته می باشد. لزوم استفاده از طرح درس، به عنوان ابزار کارآمدی در زمینه تکنولوژی آموزشی، در خدمت افزایش کیفیت نظام آموزشی کشورمان قرار گرفت و طرح درس به عنوان برنامه ریزی و سازمان دادن به مجموعه فعالیتهایی که معلم در ارتباط با هدفهای آموزشی، محتوای درس و تواناییهای دانش آموزان برای مدت زمان مشخص تدوین می گردد مد نظر قرار گرفت.

از محاسن طرح درس می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- طرح درس به معلم کمک می کند تا پیش بینی های لازم را برای تهیه وسایل آموزشی و رسانه ها به عمل آورد.

۲- داشتن طرح درس موجب می شود که معلم به تنظیم اوقات کلاس بپردازد و از ایجاد بی نظمی در کلاس جلوگیری کند.

۳- طرح درس موجب می شود که معلم فعالیتهای ضروری آموزشی را به ترتیب و یکی پس از دیگری در مراحل و زمانهای مشخص و به شیوه های منطقی پیش ببرد و نتایج حاصل آن را برای تدریس در مراحل بعدی آموزش مورد استفاده قرار دهد.

با توجه به آنچه دفت، نقش و اهمیت طرح درس در بهبود امر یاددهی - یادگیری کاملاً مشهود و ضروری به نظر می رسد. لذا جزوه ی حاضر به منظور مطالعه و استفاده همکاران محترم جهت بهبود کیفیت آموزشی و ارتقای سطح یادگیری طراحی شده است.

مراحل نوشتن طرح درس روزانه:

جهت تدوین طرح درس قالب ها و اشکال متفاوتی در منابع مختلف معرفی گردیده شده است اما اغلب آنها در بردارنده اشتراکاتی در مراحل می باشد به صورت زیر می باشد:

۱- مشخصات کلی:

ابتدا باید نام درس، موضوع درس، مدت جلسه، شماره طرح درس، نام مدرسه، تعداد دانش آموزان، کلاس و دوره تحصیلی، نام معلم و تاریخ را در بالای صفحه کاربرگ طرح درس نوشته شود.

۲- مشخص کردن اهداف کلی، جزئی و رفتاری:

یک معلم آگاه هدفهای کلی و رفتاری موضوعی که قصد تدریس آنها دارد مشخص می نماید. **هدفهای کلی:** یک هدف کلی، یک عبارت واحد است که وضعیت فراگیر را پس از دریافت یک عمل آموزشی توصیف می کند. به عبارت دیگر هدفهای کلی آموزشی حاوی نتایجی هستند که معلم انتظار دارد، در اثر آموزشی که به دانش آموزان می دهد و فعالیتهایی از آنها برای یادگیری به عمل می آورند عاید آنان گردد. این قبیل اهداف مهم هستند و در معرض تعبیرهای گوناگون قرار می گیرند.

هدفهای جزئی: هدفهای کلی قابلیت‌هایی هستند که قرار است فراگیران پس از گذراندن مجموعه ای از تجارب یادگیری کسب کنند و چون این هدفها با واژه های کلی بیان می شوند معمولاً توضیح بیشتر ضروری است. این توضیح از طریق رایج مجموعه ای از هدفهای جزئی انجام می پذیرد.

هدفهای رفتاری: پس از مشخص نمودن اهداف کلی و تجزیه آن به اهداف جزئی، اهداف رفتاری مطرح می گردد. هدفهای رفتاری عبارتند از اعمال، رفتارها، حرکات و آثاری که قابل مشاهده کردن، شنیدن، لمس کردن و قابل سنجش باشند. این قبیل اهداف مشخص می سازند که دانش آموزان به هدفهای کلی رسیده اند. برای طرح هدفهای رفتاری رعایت چهار ویژگی و مخاطب، فعل رفتاری، شرایط و معیار و درجه، ضروری می باشد.

در ضمن برای تدوین اهداف در نظر داشتن سطوح مختلف حیطه های (شناختی، عاطفی و روانی- حرکتی) الزامی می باشد. توضیح آنکه دانشمندان تعلیم و تربیت هدفهای تربیتی را در سه حیطه تقسیم بندی کرده اند. تغییراتی که در اثر تعلیم و تربیت در ذهن ایجاد می شود ماهیت آن دانش و معلومات است در "حیطه شناختی" قرار داده اند. آنچه که به ارزشها، نگرشها و احساسات مربوط می شود در "حیطه عاطفی" و آنچه که با مهارتهای حرکتی ارتباط پیدا می کند در "حیطه روانی - حرکتی" جای داده اند.

۳- وسایل آموزشی:

انتخاب رسانه های مناسب منجر به آموزش مؤثرتر خواهد شد. از یک رسانه آموزشی نمی توان در همه موقعیتهای آموزشی استفاده کرد. هر موقعیت آموزشی رسانه خاص خود را طلب می کند. بدون توجه به قابلیت‌های رسانه های آموزشی در موقعیتهای مختلف، نمی توان از آنها استفاده مناسبی به عمل آورد.

برای شناسایی یک رسانه ی مناسب ، ابتدا باید به چند پرسش پاسخ داد. این پرسشها عبارتند از:

"هدف از ایجاد ارتباط چیست؟ چه کسی می خواهد ارتباط برقرار کند و چه ویژگیهایی دارد؟ مخاطب ارتباط کیست؟ چه میزان پذیرش دارد؟ ویژگیهای او چیست؟ شرایط زمانی و مکانی برقراری ارتباط چیست؟ و برای انجام این کار چه امکاناتی وجود دارد؟"

به طور کلی عوامل مؤثر در انتخاب رسانه ها عبارتند از:

- ۱- نوع هدفهای آموزشی ۲- ویژگیهای مخاطبان ۳- روشهای فنون آموزشی ۴- قابلیت رسانه برای انتقال پیام مورد نظر
- ۵- جذابیت رسانه ۶- کیفیت فنی هنری ۷- عملی بودن و سهولت کاربرد ۸- اقتصادی بودن.

۴- روشهای تدریس :

با پیشرفت علوم و فنون و پیچیده شدن جوامع بشری ، نیازهای فردی اجتماعی نیز پیچیده تر می شود و برای ارضای نیازهای پیچیده احتیاج به علوم و فنون پیچیده تر می باشد.

کسب علوم و فنون در سایه به کارگیری روشهای مفید و مؤثر ، جدید و کارآمد در آموزش امکان پذیر است. به همین دلیل به منظور نیل به اهداف آموزشی تعیین شده بهره گیری از روشهای تدریس و الگوهای تدریس متناسب با هدفهای درس و نوع مطالب و بحث، نوع کلاس، تعداد دانش آموزان و غیره روشها و الگوهای خاص مورد استفاده قرار می گیرد.

۵- قبل از شروع درس:

هر معلمی قبل از شروع درس باید از حضور دانش آموزان آگاهی حاصل کند، همچنین مطمئن شود که آنان از سلامت روحی و جسمی برای شروع درس آمادگی دارند، زیرا دانش آموزان باید در آغاز درس احساس آرامش نمایند و مشتاقانه منتظر یاد گرفتن درس جدید باشند، پیش از شروع درس جدید چنانچه از قبل تکلیفی برای دانش آموزان تعیین شده است مورد بازدید و بررسی قرار گیرد و برنامه های دیگر با صلاحدید معلم انجام می گیرد. ولی باید توجه داشت که کارهای قبل از شروع درس نباید زیاد طول بکشد زیرا طولانی شدن این مرحله از شور و شوق اولیه فراگیران می کاهد.

۶- ارزشیابی تشخیصی:

پیش از آغاز درس جدید معلم باید رفتار ورودی دانش آموزان را مشخص سازد دکترسیف معتقد است که : "رفتار ورودی بر آمادگی فرد برای یادگیری رفتاری تازه دلالت دارد. به سخن دیگر آنچه کسی قبلاً یادگرفته است یا آنچه برای شروع به یادگیری مطلبی تازه می بایست یادگرفته باشد رفتار ورودی او نامیده می شود."

معلم قبل از شروع درس جدید باید اطمینان حاصل کند که دانش آموزان مطالب درس قبل ، به خصوص مطالبی که دانستن آنها برای درس جدید پیش نیاز محسوب می شود را می دانند. به همین دلیل به هر طریق که لازم می داند از پیش دانسته های دانش آموزان ارزشیابی به عمل می آورد. نوع ارزشیابی بستگی به نوع درس و هدفهای درسی می تواند از سؤال شفاهی تا آزمون کتبی متغیر باشد توجه به میزان اطلاعات قبلی دانش آموزان، از این بابت که سطح درس دادن براساس آن تنظیم شود، ضروری می باشد.

۷- آماده سازی:

آماده سازی فعالیتی است که معلم از طریق آن سعی می کند ارتباط معنی دار بین تجربیات قبلی و انتظارات و نیازهای شاگردان با هدفهای آموزشی کلاس برقرار کند. معلم پیش از آنکه مطلب اصلی را به دانش آموزان ارائه دهد باید ذهن و حواس آنها را برای آموختن درس جدید جلب نماید. به طور کلی هدف از آماده سازی عبارت است از تمرکز بخشی حواس فراگیران، معرفی ضمنی غیرمستقیم موضوع درس به ایجاد علاقه و انگیزه و کنجکاوی در دانش آموزان برای یادگیری مطلب جدید.

معلمان مسئولان پدیدآوری موقعیتهایی هستند که در کارآموزان و دانش آموزان ایجاد انگیزه کنند و آنان باید موضوعات درس و سایر مواد آموزشی را به گونه ای آراسته و ترتیب دهند که نیازهای فراگیرندگان برآورده شود.

۸- ارائه ی درس:

این قسمت اساس طرح درس را تشکیل می دهد و باید به کاملترین وجه تنظیم گردد. درس جدید باید بر پایه دانسته ها و تجارب قبلی دانش آموزان طراحی و ارائه گردد، بطوریکه ارتباط منطقی درس جدید با مرحله آماده سازی حفظ گردد. مطالب ارائه شده باید دارای پیوستگی و نظم منطقی باشد معلم باید فعالیتهایی را که به روشها و فنون تدریس مربوط می شود در ارائه درس به اختصار مشخص نماید و تنها نام بردن از عنوان کلی روشها و الگوهای تدریس کافی نیست بلکه لازم است نوع فعالیتهایی را که معلم می خواهد در جریان ارائه انجام دهد در این قسمت قید نماید.

۹- فعالیتهای تکمیلی:

انتخاب روش برای انجام فعالیتهای تکمیلی به موضوع و هدف درس بستگی دارد. به عنوان مثال، اگر درسی که ارائه می شود به جمع بندی نیاز دارد معلم باید نوع آن را انتخاب کند، آیا جمع بندی را به طور شفاهی انجام می دهد و یا به صورتهای دیگر و غیره.

برخی از روشهای متداول برای انجام فعالیتهای تکمیلی عبارتند از: خلاصه نویسی روی تابلو(تخته سیاه)، یادداشت نکات درس توسط دانش آموزان، نمایش عروسکی و پوستر، ایفای نقش، سؤال شفاهی، مساله دادن - واحد کار(کارهای تحقیقی، پروژه) و تکلیف شب.

چنانچه برای تکمیل درس تمرین لازم باشد باید نوع تمرین و چگونگی انجام آن در طرح درس مشخص گردد. مثلاً اگر قرار است دانش آموزان تمرینهای کتاب را انجام دهند، باید تمرینهای مورد نظر با ذکر صفحه در طرح درس قید گردد.

۱۰- ارزشیابی تکوینی:

ارزشیابی تکوینی به معنای ارزشیابی در همه مراحل تهیه برنامه است. در سراسر فرایند تدوین برنامه باید انجام ارزشیابی پرداخت و در هیچ شرایطی نباید ارزشیابی را وانهاد.

پس از پایان یافتن تدریس ، معلم از نتیجه ی کار خود و میزان آموخته های دانش آموزان ارزشیابی به عمل می آورد. ارزشیابی تکوینی می تواند جزء فعالیتهای تکمیلی نیز به حساب آید مانند بازدید دفترهای تمرین به منظور رفع اشکالهای موجود ، جمع آوری پاسخ های دانش آموزان در مورد سؤال مطرح شده در کلاس ، ثبت اشتباهات دانش

آموزان در دفتر جبرانی و دقت در رفتارهایی که نشانه علاقه مندی و یا عدم علاقه دانش آموزان نسبت به درس نیز می تواند در ارزشیابی تکوینی قرار گیرد.

برنام‌نما

طرح درس:

عنوان درس	موضوع درس	منابع مورد مطالعه	زمان جلسه	صفحات	طراح	تاریخ	
هدف کلی:							
فعالیت های قبل از تدریس	اهداف جزئی:	اهداف رفتاری:			حیطه دانشی	حیطه مهارتی	حیطه نگرشی
	(منظور معلم از آموزش عبارت است از)	(دانش آموزش پس از آموزش باید به این اهداف برسد)					
	۱-	۱-					
	۲-	۲-					
	۳-	۳-					
	۴-	۴-					
	۵-	۵-					
	۶-	۶-					
	۷-	۷-					
	۸-	۸-					
...	...						
پیش نیازهای درس:							
مدل کلاس:							
ارزشیابی آغازین:							
الگوهای تدریس:							

زمان (دقیقه)	فعالیت ها		رسانه ها و وسایل مورد نیاز	روش و فعالیت های پیشنهادی	مراحل تدریس	فعالیت های قبل و حین تدریس
	شاگرد	معلم				
					حضور و غیاب و بررسی تکالیف	
					آمادگی و ایجاد انگیزه	
					ارائه تدریس (عناوین مراحل تدریس)	
زمان (دقیقه)	فعالیت ها		رسانه ها و وسایل مورد نیاز	روش و فعالیت های پیشنهادی		فعالیت های بعد تدریس
	شاگرد	معلم				
					جمع بندی	
					ارزشیابی تکوینی	
					تعیین تکلیف	
					فعالیت های پژوهشی	

فرم شماره ۲ اهداف درس بر اساس الگوی برنامه ملی

رابطه با خلقت(طبیعت و...)	رابطه با انسان ها	رابطه با خدا	رابطه با خویشتن	عرصه های عناصر
				تفکر و تعقل(تفکر، اندیشه ورزی، تامل، استدلال، استنباط، تجزیه و تحلیل، توجه، تدبیر، نقد، کشف، درک، حکمت، خلاقیت، پژوهش)
				ایمان و باور مبتنی بر تفکر باور، پذیرش، تعبد، التزام قلبی، علاقه، عاطفه، نگرش مطلوب، ارزش گذاری
				علم، معرفت آگاهی
				عمل(کار، تلاش، اطاعت، عبادت، مجاهدت، کارآفرینی، مهارت و....)
				اخلاق(رفتارهای اخلاقی، ملکات نفسانی